

velik prid. Koliko pitanih volov prodajajo olarji in žganjarji mesarjem in kupčija z olom (pivom) in nesrečnim žganjem prešteje milijone in milijone goldinarjev. Brez vode bi bilo oboje nemogoče.

Vprašamo zdaj: kdo izmed obéh je ostal nazadnje služabnik? — voda ali človek? V velikem gospodarstvu nature ni nobene služnosti! Slednji služi, slednji gospoduje, ker se oba uzajemno požlahnujeta. Morebiti bo drug izgled to še bolj razjasnil. Iz kremeljna in potašeljna se je učil človek steklo (glaž) izdelovati. Kmali pa se je izuril človek v tem izdelku še bolj in je jel steklo umetno brusiti in dognal je po čedalje večji učenosti to reč tako deleč, da nareja zdaj stekla, ki ti povekšajo vsako reč, da vidiš najmanjši drobce sila velike, in ti daljne reči potegnejo k tebi prav pod nos.

Prosto misel je vložil človek v steklo in s sto in stoterimi drugimi mislimi ga je navdahnilo hvaležno steklo. Zdaj še le si je odperl človek pogled v neizmerno obnebnje, kakor tudi v notranjo sostavo rastlin in žival. Enojna misel, katero je vložil v steklo, je ustvarila novo dobo s prečudnimi iznajdbami, je poderla krive misli in vraže pretečenih stoletij, ktere so imele zvezde obnebnja za zgolj veše in v stvaréh zemlje niso vidile čuda v malem, iz kterege se more še le velikost izsnovati. V večjem soglasji je zdaj natura; vse je človeku sorodno, vse mu blagoslov. Najmanjša reč mu je sveta zavoljo velike pomembe; najmanjša reč mu je pomočnica. Cela natura mu je veličastna cerkev, v kateri mu oznanuje vsaka najmanjša stvarica velikost celega stvarjenja, katero ga obdaja povsod kot nezapopadljivo čudo. Vës svet mu je edina očetova hiša, v kateri kraljuje najlepši mir po večno enakih postavah, katerih ne more nič premeniti.

(Konec sledi.)

Zgodovinske drobtinice.

Nekoliko imen z rimskih kamnov,
najdenih na zemlji starega Norika in Panonije,
ktere še dandanašnji živijo med slovenskim ljudstvom.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Kar učeni orientalist prof. Hitzig o imenih gerškega basnoslovja piše, namreč: „Die Eigennamen der griechischen Mythologie haben wir aus einer früheren Gestalt der griechischen Sprache zu erklären, als wir sie in den ältesten Büchern vorfinden“, to tudi veljá o razlagi lastnih osebnih in krajnih imen slovenskih, ktere nahajamo na rimsko-slovenskih kamnih, in po takem bodeta móгла že tudi Ribničan in Verbovčan potepeti, ako se vse ne glasi po njunem jeziku.

Še enega imena moram omeniti, katero je še živo med slovenskim narodom, in to je ime: IANTVMAR, IENTVMAR, tudi v ženski obliki: Jantumara, Jentumara. Nahaja se pogostoma na koroških in štirskih rimskih kamnih.

Že v svojem spisu: Ueber den Gott Latovius v „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“ Jänner 1858 str. 6 sem to ime razložil, in rekel, da je korenika jam, jem, sansk. jam, coercere, ligare, capere. Jant je particip praeterit: passiv za jamt, toraj janto, jento nekaj zvezanega, ujetega, das Gebundene, Gebändigte, Gezähmte, staroslov. janti, prehendere, jantnie, prehensio. Iz jam je beseda jugoslov. jato v pomenu: caterva, grex, pecus, na primer: jato ovac, jato golobov; pri Černogorcih po Vuku: jato, eine Schaar von Männern, die sich verbrüdern, jatnik, ein Mitglied einer bewaffneten Bruderschaft. *)

*) Primeri analogično poznamovanje sansk. sê'nâ, exercitus, iz korenike si, binden, toraj: das Zusammengefügte, Verbundene, primeri nemško: Bande. Iz korenike: si je staroslov. silo, laques, nemški Seil, letiški Seet, binden. Pis.

Jato v pomenu „pecus, grex“ je toraj tako nastalo, kakor litevsk. banda, Vieh, po pravem: das Gebundene, Gezähmte; staroprusk. peku = lat. pecus, sanskr. paçu, od korenike paç, ligare, gotiški: faihu = Vieh, staro-visoko-nemški: fehi, Band. Jantumar, ker mar utegne pomeniti: clarus, ali, kakor naš slavní Miklosič pravilneje razlaga: nomen habens, toraj pomenjuje ali: „grege, caterva, pecore clarus“ ali pa: Janti nomen habens = Prehensus, Captus, Ligatus. Ker staroslov. A, an, en se danes tudi izgovarja kot e, in vezivni glasnik korotanski Slovenci izbijajo, na primer: Radmerje, namesto: Radu ali Radomerje, Vidmar, namesto: Vidu ali Vidomar, tedaj celó naravno se ime Jantumar, Jentumar dnešnji den glasi: Jetmar, in slovenske rodbine s tem imenom živijo na Kranjskem v Idriji, na Koroškem in na zemlji severnih Slovanov.

Jantumar je brez vse dvombe bilo priime solnčnega boga.

V basnih arjanskih narodov vidimo, da so si solnčnega boga v jeseni in pozimi mislili ali umirajočega, mertvega ali odpotovavšega (verreist), tudi ujetega — uklenjenega. Letos starine slovenske preiskavši našel sem na Štírskem solnčnega boga k stebru kamnatem upriklenjenega — ujetega, njegov simbol leva nimata odpertih rujevečih lap, ker solnce je brez vse moči, ampak zaperte, tudi solčna ptíča sokola se žalostno deržita in kljuna svoja v glavo solnčnega boga vtíkata. Obraz božanstva ni veselega, ampak otožnega, žalostnega pogleda. Utegnil bi to biti solnčni zimski ujeti bog: Jant — Jent, Jantumar, Jentumar — Jetmar. *)

V družbi imena Jantumar, Jentumar se tudi nahajate imeni Adnamat in Resimar. Pervo sem že razložiti si prizadeval govorivši o denaru Adnamat, drugo zna dvojni pomen imeti al Resimar = Barbii ali pa Veri nomen habens ali od resa, oslajljena oblika iz rusa, brada, sanskr. rasâla, kodri, ali od res, verum, cerkvenoslov. rjes'n, verus. Slednjo razlago podpirajo obilne imena na štirskih kamnih polatinčene: Verus, Verinus, Veronius, Veronillus itd.

Osebné imena so tudi še nastale po jedih in hranah darivnih, tudi jestvinah sploh, kakor: Pogačar, Pogačnik, Močnik, Močnjak, Grahovec, Bobič itd. primeri: Cicero, Fabius, po grahu in bobu. Na koroškem rimskem kamnu stoji ime MOCIANCVS = Močjank. Korotanski Slovenci glasnik j za nasalcom težko izgovarjajo, zato ga ali izpabnejo, ali pa pred vokal postavijo na primer: otročjanki namesto: otročnjaki; tako tudi je nastalo Močjank za Močnjak. Rodbine Močnik in Močnjak še živijo na Kranjskem, Koroškem in Štírskem.

Božič Slavoncov in ogerskih Slovincov.

Slavonci in ogerski Slovenci slovesno obhajajo božične praznike; katoličani gerški, pa tudi razkoljniki imajo tu zlasti posebne navade (običaje).

Že 6 tednov pred Božičem se pripravljajo s postom na dan rojstva Jezusovega. Ta postni čas se začne z „belo ali sirno nedeljo“, katero zatega voljo tako imenujejo, ker tisti teden še smejo sira, sirovega masla (putra), mleka, jajc, pa tudi rib in hajvara (kaviar) jesti, kterege si pripravljajo iz iker nekih rib (viza ali béluga imenovanih), katerih iz črnega morja v Donavo obilo zahaja in jih tu včasih dokaj in velicah nalovijo.

Večer pred „belo nedeljo“, preden se post začne, sklenejo z veliko pojedino, katero poklade imenujejo; tu zadnjikrat meso in pečenko, klobase in dergtalice jedó in se

*) Kamen je sedaj hranjen v Konjicah na Štírskem in dve uri od Konjic v Skomrah je bil izkopan rimski kamen, na katerem tudi stoji ime Jantumar. Pis.

vsega prav do sitega najedó. Da tudi vinca ne manjka in slivovice, in da jo tudi zapojó in zaplešejo, mi ni treba še posebno oméniti. Do polnoči jedó in pijó ter so židane volje pri „mokri mizi“; ko pa ura dvanajst bije, je ko bi trenil konec vse pojedine in vseh veselíc — vse se spravi spat.

„Belo ali sirno nedeljo“ pa tudi s „poklado“ končajo, s katero se od omenjenih jedil poslovijo.

Drugo jutro se začne „veliki post“, kateri čas uživajo le fižol, bob, lečo in grah z oljem zabeljene, močnate jedi brez jaje, in zelenjadi, pa tudi le z oljem napravljene. Prosti ljudje uživajo te jedi večidel tudi brez olja, samo na vodi kuhane; zabelijo jih z lanenim oljem. Namesto sira jejo kuhani bob in sicer tako, da ga z leseno žljico zmečkajo, ko so poprej mu vodo odcedili, potem pa zmlete paprike pridenejo, in bob v loncu pusté, dokler ga je kaj. Jed to imenujejo „papuljo“, katero namesti sirovega masla ali sira mažejo na kruh. Tudi koruze dosti povžijejo, ktera je zlasti otrokom preluba jed; s koruzo pa tako-le ravnaajo: nad ognjem v dratenem situ koruzo tako dolgo pekó, dokler zerno za zernom ne počí in se bela moka iz nje ne vsuje.

Ves ta čas resnično se postivši veseli pričakujejo ti-stega dne, ki ga „badni dan“ zovejo, to je, tisti dan, po katerem nastopi sveti večer. Vendar tudi ta večer se še oestro postijo in pripravljajo na Božični praznik, in sicer s tem, da na „badni dan“ zakoljejo prešiča ali pa prešička, kateri na Božični dan v vsaki hiši mora priti pečen in cel na mizo. Če je družina majhna, zakoljejo le prešička ali kočaja, brez kterega pa ta dan tudi revna hiša ni; zakaj če ga sama nima, ga lahko bogajme dobi.

Kakor hitro večer nastopi in se prikaže prva zvezda na jasnem nebu, potresejo slame po izbi, po kateri se otroci valjajo in prekucujejo, da je veselje; pa tudi na mizo, ki je že z belim pertom pogernjena, mečejo slame. Navada ta pominja na hlev, v katerem je bil Ježček rojen. Potem se vsede družina k praznični večerji; pa same postne jedila pridejo ta večer še na mizo: kisló zelje, bob ali fižol (pasuli) z oljem zabeljen, rezanci (nudeljni) z orehi ali z makom in sterdjó so ta večer národna jed (našim orehovim in sterdenim poticam tedaj zlo podobna); na sredi mize pa leží kolač ali gubanca iz same moke, soli, vode in olja spečena; iz ravno tega testa spekó različne podobe: Ježčkovó, sv. Jožefovo, jagničje, ptičje itd. Ker Slavonci odcepljene gerške vere sv. Miklavža najbolj časté, se vé, da tudi Miklavževa podoba iz testa spečena se nikdar nikoli ne pogreša med pekarijami. Po svetem večeru ostane miza skozi 8 dni v eno mer pogernjena, in kolač in vse manjše pekarije ostanejo na mizi. Še le na dan „novega leta“ spravijo vse to z mize, in sicer tako, da veliki kolač zjutraj z vinom polijejo in ga potem razrežejo na toliko koscov, kolikor je družine pri hiši. Hišni gospodar vzame prvi kos v roko in ga pomolí svoji ženi, hišni gospodinji, ktera ga pol odlomi; ona dá njemu potem svojo polovico, on pa nji svojo; po tem on in ona svoj kos kolača poljubita in se objameta; vsi drugi tudi tako storijo, in tako povžijejo celi kolač.

Sveti večer mora dolgo poleno, badnjak imenovano, celo noč v peči goreti, pravijo zato, da novorojenega Ježčka ne zebe.

O polnoči je v cerkvi polnočnica (zornica). Polovica družine gré v cerkev, polovica pa čuje domá mnogoverstne igre igraje. Pri polnočnici se v cerkvi z orehi lučajo; s kora se pa razlegajo tičji glasovi, zlasti kukovični.

Na sveti večer, pa tudi na Božični praznik se pri odcepljenih Slavoncih sliši veliko streljanja; oni veliko veliko več ta dan streljajo, kakor katoličani zvonijo.

Ta celi teden se eden drugemu ne pozdravljajo z navadnim „dobro jutro“, ampak vedno le z besedami: „Kristos se rodio“, kateri pozdrav se vselej odzdravlja z besedo

„u istinu se rodio“ (resnično se je rodil). Ženske, ki se srečujejo po ulicah, se kušujejo in si male darilca delé, ki jih nosijo tisti čas pri sebi.

Pesme, ki jih katoliški Slavonci Božične praznike v cerkvi popevajo, so večidel veselega in kratkočasnega zapopadka; take pesmi prepevajo tudi Madžari na Ogerskem. Na priliko:

Majd hozok néked mezes kálácskát, Prinesel ti bom meden kolač
Majd főzők néked édes kássaeskat Pa ti kuhl sladko kašo
Kis Jézuskám! Mali Ježček moj!

V Slavonii in na Ogerskem hodijo Božični teden fantiči, posnemovaje pastirje ob rojstvu Kristusovem, od hiše do hiše in prepevajo „koledé.“ Za to prejmejo mnogo darov. Vselej je med njimi belo oblečen fantič, kateri „Slavo“ poje in oznanuje rojstvo Izveličarja.

Kratkočasno berílo.

Za pokušnjo iz delca:

Mlinarjev Janez, slovensk junak, ali vplemenjenje Teharčanov.

Po narodni pripovedki iz srede 15. stoletja, složil za gosposke in kmečke ljudi K. Žavčanin.

(Dalje).

Vaščani so fante pod lipo pričakovali, ker se je njih zmaga nad grofovo beriško četo kmali po vasi razglasila, dekleta z zelenimi venci, možje pa s čutarami. Ukaje so se pozdravljali. Bili so veseli pa tudi žalostni; saj so vedili, da grof ne bo se prej pomiril, dokler si te sramote ne opere s kervjo.

Na Janezovem čelu se je vidila globoka zamišljenost. Vsi so ukali i bili dobre volje, — le on je molčal. Pod lipo pridši zatrobi. Vse omolkne. „Teharčanje!“ — ogovori sedaj zbrane vaščane — „včera sem prisegel ravno na tem mestu neprelomljivo vernost i udanost našemu gospodarju grofu Urhu. Od danas sem odvezan vse te prisege. Naš grof je preklet od rimskega papeža, — to se pravi: pregreha je, ga služiti! Tukaj pod lipo ste me Vi, fantje, na škit povzdignili ko svojega vodnika. Odvežem Vas sedaj te prisege do mene, kakor sem tudi jaz svoje odvezan do Vas! Kdor izmed Vas še dalje hoče služiti grofa Urha, ne branim mu, i slobodno si morete namesto mene drugega načelnika voliti. Mene pa okolnosti silijo bežati iz svoje domovine, ako se hočem grofovi roki oteti. Še danas odrinem na Ogersko. Prederzno bi bilo od mene i nevarno, še dalje bivati med Vami. Tam v slavnem stolnem Belem gradu zbira junak Ivan Sibirjanin križarsko vojsko, s katero namerava v jeseni na turški Beli grad udariti. Mislil sem si že v duhu, kako čem svojo četo v vojsko i boj peljati. Sanjal sem že od zmag i lovora, od persnih ran i bojnih brazd! — Tako sem jaz obračal — al Bog je drugač obrnul! — Oskerbovanje svojega pohištva i obdelovanje svojih zemljišč izročim Pengarjevim za ta čas, dokler ne pridejo drugi časi i se brez nevarnosti ne smem poverniti na lepo slovensko zemljo v ljubljene Teharje, na dragi dom svojih očetov. Vem, da mi Pengarjevi te prijaznosti ne bodo odrekli. Ako mi je pa večni Bog v svoji nezapopadljivi previdnosti smert določil, i jaz morebiti sedaj zadnjikrat pod staro našo lipo stojim, onda — sila njegovih občutkov mu skoro besedo zaduši — onda naj bo moje celo posestvo Pengarjevi Marjetici za juteršnjo! — Z Bogom tedaj dragi moji tovarši! Z Bogom!“

„Mi gremo s Teboj! — zakričijo vsi — mi gremo s Teboj! Nočemo Te samega puščati na vojsko! Po Tvojem odhodu se bo grof maščeval nad nami ostalimi. Kar smo Ti prisegli, smo Ti zaprisegli na veke; samo smert nas naše prisege odvezati more!“ — S takimi besedami obklopijo fantje svojega ljubljenega načelnika. Vse pregovarjanje Janezovo bilo je zastonj! Fantje so ga preradi imeli!

„Ako je tedaj Vaša terdna volja, fantje, da me nočete zapustiti, i da hočete prostovoljno z menoj vesele i žalostne